

SVENSK ROMAN OM SYDAFRIKA

4/9

GUNNAR HELANDER, sedan sjutton år verksam inom svenska kyrkans mission i Sydafrika och under senare år stationerad i Johannesburg, har skrivit en rad romaner om de problem han mött under sitt arbete, främst rasproblemen. Hans nu publicerade bok, *Storstadsneger* (Svenska kyrkans diakonistyrelses förlag, 12 kr.), behandlar situationen i Johannesburg, raskonfliktens centrum, med dess snabba industrialisering, dess i eländiga "lokationer" hoppackade negerbefolkning, dess tvångsförflyttning av svarta från den inre staden till förstäderna. Liksom i de tidigare romanerna ges mindre en konstnärligt utformad människoskildring än en rapport om läget. Men det är en utmärkt rapport, och romanformen ökar dess tillgänglighet. Helander skriver med kraft och ett patos, som eldar framställningen utan att slå över i våldsamhet. Han känner, till skillnad från det stora flertalet sydafrikaner, de "infödda" han beskriver, han lever bland dem och för dem. Det är en kunnig och skakande bok om ett stort, mer än

Gunnar Helander.

någonsin aktuellt och diskuterat problem; den förtjänar att spridas över världen som ett mänskligt och socialt dokument.

I stället för att närmare gå in på romanens förtjänster och svagheter skall jag ta upp ett par av de frågor som Helander kommer in på.

Missionärerna har utfört en stor gärning i Sydafrika. Deras sociala insatser genom skolor och sjukhus står utom debatt. I raskonflikten har de kristna samfundet — med undantag, naturligtvis, för boernas reformerta kyrka — nästan genomgående varit relativt liberala, deras

programförklaringar tar mer eller mindre bestämt avstånd från nationalistregeringens politik. Men hur verkar deras förkunnelse: blir, för att uttrycka saken mycket schematiskt, hävdandet av personlighetsvärdet och därmed av likställigheten det väsentliga, eller betonas så mycket plikten att "vända andra kinden till" och vördnaden för överheten att missionerna blir konservatismens väktare? Enligt min uppfattning (som dock bygger på högst begränsad kunskap) bör den första frågan besvaras med ja. Nationalisternas kritiska hållning till missionen tycks bestyrka denna åsikt. Men det bör betonas att en del radikaler, vita och infödda, i missionärerna ser mellanmän, vilkas insatser i stort sett och på lång sikt stärker den bestående ordningen, dels genom att mildra dess konsekvenser, dels genom att göra negrerna undergivna. Det är inte, som Helander antyder, bara kommunister som tänker så; jag har talat med liberaler som är benägna att i nuvarande situation betrakta missionerna som en återhållande kraft.

De svårigheter som möter kristendomens förkunnare på denna punkt berörs något av Helander. Det finns ju alldeles motsatta tendenser inom den kristna läran, vilket bäst framgår av att de reformerta sedan gammalt varit rasförtryckets försvarare. Helander återger predikningar och andra kristna uttalanden som närmast går på undergivenhetslinjen, men formuleringarna är (avsiktligt eller ej) ytterligt oklara. Det sägs att de vita och de svarta skall vara bröder, att de svarta inte skall hata, utan förlåta, att jordelivet blott är en förberedelsestid och därför inte bör tas alltför allvarligt. Är en sådan predikan inte "opium för folket"? frågar sig en av Helanders figurer, missionären Örn, men frågan viftas hastigt bort. Det är väl förståeligt att missionärerna inte vill ställa problemet på dess spets. Skall jämlikheten förverkligas, måste negrerna inte bara vara kärleksfulla och snälla, de måste handla beslutsamt och kanske tillgripa våld; här avtecknar sig ett dilemma som de kristna — och många icke-kristna liberaler — gärna väjer för.

Samma undvikande hållning framträder i en annan fråga. Mot likställighetskravet reser en vit den gamla invändningen: Vill ni se er dotter gift med en neger? Helanders språkrör ger det lika gamla svaret: Min dotter vill inte gifta sig med en neger och jag skulle aldrig kunna tänka mig att göra det, "vi är för olika". Det är att gå förbi saken, allra helst som hela boken går ut på att "vi inte är så olika". Jag har blivit alltmer övertygad om att vita liberaler måste

ta konsekvensen av sin ståndpunkt och frankt förklara att "om min dotter vill gifta sig med en neger, får hon göra det". Men jag erkänner att detta går att säga bland frisinnat folk i USA, men ännu verkar som en utmaning inom alla kretsar i Sydafrika.

Många fördomar skiljer raser och nationaliteter i Sydafrika. En är gemensam för de flesta: oviljan mot indierna. De påstås suga ut negererna (enligt den vanliga uppfattningen underlägset men hyggligt folk) samtidigt som de är uppstudsiga mot de vita; bakom den lilla indiska folkgruppen skymtar hotet av ett mäktigt och erövrande Indien. Det är tråkigt att behöva slå fast att Helander tycks dela denna fördom.

Det är mycket annat att diskutera i Helanders bok. Den kan bilda ett utmärkt underlag för studiecirklar och debatter om både rasproblemen och andra ting. Den bör läsas och begrundas av många.

HERBERT TINGSTEN

Nästan otroligt tanklösa generaliseringar

4/9

rörande staternas utrikespolitik görs gång efter annan i Afton-tidningen. I går skrevs:

"Varje land för en utrikespolitik avsedd att tillgodose dess egna snäva intressen. Bara amatörer, känslotänkare och hysteriker tror att det förhåller sig annorlunda, att någon sorts universella ideella och moraliska hänsyn spelar någon roll... Det kan uppstå situationer då vi kan samarbeta med ryssarna eller amerikanerna, allt eftersom det passar oss."

Naturligtvis kan det tänkas förhållanden då stater med i mycket motsatta idéer och intressen samverkar mot en tredje stat eller statsgrupp; det har vi exempel på under världskriget. Men att påstå att vi lika väl allierar oss eller samarbetar med ett nazistiskt Tyskland eller ett kommunistiskt Ryssland som med stater inom samma idé- och kulturkrets, att vår politik alltså är helt oberoende av det svenska folkets demokratiska och humanitära uppfattning, det är lika dumt som onständigt.